

สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองภายใต้ร่มเงา

พระพุทธศาสนา*

THE AESTHETIC OF URBAN LIVING SOCIETY UNDER THE SHADE OF BUDDHISM

เอกชาติ จันอุไรรัตน์

Eakachat Joneuraieatana

สุวิญ รุกสตัย

Suvin Ruksat

สุเชาน์ พลอยชุม

Suchao Ploychum

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Wittayalai University, Thailand

E-mail: ejeak9@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย 2) ศึกษาหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย และ 3) บูรณาการสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองตามหลักพุทธธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยทำการศึกษาค้นคว้า และทำการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งภาคเอกสาร หนังสือ ตำรา บทความวิจัย บทความวิชาการ วารสาร และการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ได้แก่ สถาปนิก มณฑนากร และผู้อยู่อาศัยจำนวน 12 คน โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ด้วยการตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาบูรณาการสู่สภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยใน 3 ด้าน ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพแวดล้อมการอยู่อาศัยของคนไทยในอดีต ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิตที่เรียบง่ายสมถะ เป็นไปตามครรลองของธรรมชาติและบริบททางสภาพแวดล้อมนั้น มีความเหมาะสมต่อการนำมาประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองปัจจุบัน ที่เต็มไปด้วยความโลภ แก่งแย่ง แข่งขัน สะสม และครอบครองตามค่านิยมของกระแสบริโภคนิยมได้อย่างดี 2) หลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาช่วยส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองให้เกิดความสมดุล ได้แก่ หลักจักร 4 สัปพายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา 3) การนำมาบูรณาการสู่สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ใน

* Received 14 November 2021; Revised 13 December 2021; Accepted 19 December 2021

สังคมเมืองสู่วิถีแห่งความเรียบง่าย งดงาม สมถะ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ก่อให้เกิดสุนทรียภาพของการอยู่อาศัยบนแนวทางแห่งความสะอาด สว่าง สงบภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา จากการค้นพบคุณค่าสาระที่แท้จริงในการดำเนินชีวิตในสังคมเมืองได้อย่างมีคุณภาพ

คำสำคัญ: สุนทรียภาพ, สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย, สังคมเมือง, ภายใต้ร่มเงา, พระพุทธศาสนา

Abstract

The Objectives of this research article were to 1) study living environment 2) study Buddhist principles that encourages the aesthetics of living environment 3) integrate aesthetic of urban living environment following Buddhist principles with qualitative research by study, research and analyze from books, textbooks, research articles, articles and in-depth interview from Buddhism experts and Master from architects, interiors and residents in 12 persons. By data analysis from interview according to conceptual framework integrates into living environment follow 3 aspects. The results of the research found that 1) The living environment of Thai people in the past, surrounded by natural picturesqueness are suitable for applying into urban living society context full of greed, compete, contest, collect and occupy following the way of consumerism trends. 2) Buddhist principles can enhance the living environment in balance such as principle of Cakka 4, Sappaya 7, Santosa 3 and Threefold training. 3) Integrate into the way of urban living environment with simple, beauty and humble both physically and mentally. This will lead to the aesthetic of urban living environment base on clean, bright, and calm under the shade of Buddhism by discovering the true substance of living quality.

Keywords: Aesthetic, Living Environment, Urban Society Under the Shade, Buddhism

บทนำ

ท่ามกลางสังคมโลกาภิวัตน์ที่สลับซับซ้อนอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต อันเป็นกลไกขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่เบ่งบานอยู่ในสังคมบริโภคในปัจจุบัน จากการเปิดประตูรับกระแส ค่านิยมตะวันตกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวัน อันมุ่งไปสู่ความเจริญเติบโตของสังคมเมืองในด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ จากการที่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เมื่อ ปี พ.ศ. 2504 โดยเน้นเรื่องเศรษฐกิจเป็น

หลักและปัจจัยที่จะทำให้เศรษฐกิจเจริญในเวลานั้นก็คืออุตสาหกรรมที่เน้นการผลิตเพื่อการส่งออก ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่เป็นระบบและไร้ทิศทาง ขาดการวางแผนอย่างเข้าใจ ขาดการมีส่วนร่วมกับประชาชน จากสังคมชนบทก็กลายเป็นสังคมเมืองโดยเฉพาะตามเมืองใหญ่ในภูมิภาคต่าง ๆ (นิโรธ ทองธรรมชาติ, 2559) ที่ผู้คนต่างอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่อาศัยเพื่อแสวงหาความศิวิไลซ์บนเส้นทางที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่ง แข่งขัน สะสมครอบครอง และต่างแสวงหาความสะดวกสบายในความเจริญมั่งคั่งที่ล้นส่งเสริมความโลภความอยากได้ใคร่มีจนเกินความพอดี ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจ สังคม มลภาวะทางสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างไม่คาดคิด ส่งผลการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของสังคมไทยเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในรอบ 20 ปีที่ผ่านมา จากการย้ายถิ่นฐานอย่างถาวรและชั่วคราวหรือตามฤดูกาลของคนในชนบทที่ได้อพยพจากบ้าน เพื่อเข้ามาแสวงหางานทำในเมืองใหญ่อันเนื่องจากการล่มสลายของการผลิตในภาคเกษตรกรรม และการเปลี่ยนแปลงของสภาพดินฟ้า อากาศในการทำมาหากิน ขณะที่เมืองเป็นแหล่งดึงดูดทางด้านความเจริญทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม ที่มีความต้องการแรงงานสูง จากการเติบโตของภาคการผลิตและบริการ เป็นศูนย์กลางการสื่อสารคมนาคม เป็นแหล่งจ้างงานในภาคการผลิตสมัยใหม่ เป็นศูนย์กลางการศึกษา เป็นแหล่งเปิดรับวัฒนธรรมและแบบแผนการดำรงชีวิตของต่างชาติ พร้อม ๆ กับเป็นแหล่งมั่วสุมสิ่งเสพติด การพนันและอาชญากรรม ความเสื่อมโทรมของศีลธรรม และสภาวะแวดล้อมทางมลพิษในการดำรงชีวิตของผู้คนหลากหลายชนชั้นที่ต่างพำนักอาศัยอยู่ในสังคมเมือง ที่มีความสลับซับซ้อนทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ เป็นศูนย์กลางทางความเจริญและความเสื่อมโทรมในเวลาเดียวกัน เป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยอันถาวรหนาแน่น และเป็นแหล่งรวมของความเหลื่อมล้ำแตกต่างทางรายได้ ฐานะ ชนชั้น เชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ที่อพยพเข้ามาอยู่อาศัยรวมกัน ภายใต้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่คับแคบอัดอัดในรูปแบบคอนโดมิเนียม แฟลต สลัม และชุมชนแออัดที่ต่างทยอยผุดขึ้นกันอย่างหนาแน่นอยู่ตามเมืองใหญ่ ๆ อันนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของสังคมเมืองอย่างไร้คุณภาพ

ขณะที่รัฐบาลได้พยายามหาแนวทางแก้ปัญหา และพัฒนาสภาพแวดล้อมชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนด้วยการสร้างโครงการบ้านพักอาศัยในรูปแบบต่าง ๆ รองรับ แต่กลับสนองตอบบนฐานความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ GDP (Gross Domestic Product) มากกว่าด้านคุณภาพสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของประชาชนบนความสุขมวลรวมของประชาชาติ GNH (Gross National Happiness) (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2564) ที่ตั้งอยู่บนทฤษฎีแห่งความสุข ซึ่งเป็นดัชนีชี้วัดความสุขของคนในชาติที่สอดคล้องกับพื้นฐานทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของผู้คนมากกว่าเน้นการวัดผลที่เป็นมูลค่าทางวัตถุหรือตัวเงิน ซึ่งทฤษฎีความสุขมวลรวมประชาชาตินั้นไม่ได้หมายถึงการปฏิเสธการพัฒนาด้านเศรษฐกิจโดยสิ้นเชิง แต่

การพัฒนาความเจริญในด้านต่าง ๆ นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความสมดุลเป็นพื้นฐานเพื่อสามารถรับมือกับกระบวนการเปลี่ยนแปลง และตอบสนองสิ่งท้าทายที่จะเกิดขึ้นได้อย่างตลอดเวลา (เสรีศักดิ์ แสงสุข, 2557) ซึ่งการพัฒนาที่อยู่อาศัยทั้งในส่วนของภาครัฐและเอกชน ต่างก็มุ่งในด้านปริมาณในการเจริญเติบโตของเมือง มากกว่าที่จะสร้างสภาพแวดล้อมของสังคมเมืองให้น่าอยู่อาศัย ก่อให้เกิดปัญหาด้านที่อยู่อาศัยหนาแน่นล้น ความต้องการตลาด ส่งผลกระทบต่อสถานะเศรษฐกิจตกต่ำ สิ่งแวดล้อมเกิดมลพิษและชีวิตความเป็นอยู่ของผู้อยู่ในสังคมเมืองที่ไร้คุณภาพดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน

แนวทางการนำหลักพระพุทธศาสนา มาบูรณาการสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมือง ที่เต็มไปด้วยปัญหาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสถานะแวดล้อมในวิถีของสังคมโลกาภิวัตน์ปัจจุบันที่ทุกคนต่างแก่งแย่งแข่งขัน ตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่กลับสู่ความเรียบง่าย สมถะ โดยไม่เน้นการบริโภคนิยมทางด้านวัตถุจนเกินไป พึงพอใจในสิ่งที่ตนมี มีชีวิตที่สงบ เรียบ และเรียบง่าย จะเป็นแนวทางสู่การสร้างสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัย อันก่อให้เกิดความสว่าง สะอาด สงบ ร่มเย็นทั้งทางร่างกายและจิตใจ ภายใต้งานพระพุทธศาสนาบนทางสายกลางท่ามกลางความสับสนวุ่นวายของสังคมเมืองได้อย่างมีความสุข (สุเชาว์ พลอยชุม และศรีนิวาสน์ จี, 2545) ซึ่งจะเป็นการพัฒนาสังคมความเป็นอยู่ควบคู่ไปกับการสมดุลทางธรรมชาติสภาพแวดล้อม ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักทฤษฎีแห่งความพอเพียงบนทางสายกลาง ตามแนวพระพุทธศาสนาที่ได้รับการยอมรับในทุกระดับชั้นอย่างกว้างขวาง และเป็นแนวทางแห่งความยั่งยืนในการดำเนินชีวิต อันหมายถึง 1) ความสุขทางศีล เป็นความสุขจากการมีพฤติกรรมดีงาม และมีสัมพันธภาพที่ราบรื่นกับผู้อื่น 2) ความสุขทางจิต ที่ก่อให้เกิดปิติ มีสมาธิ ผ่อนคลาย ปลอดภัย และ 3) ความสุขทางปัญญา คือความสุขอันเนื่องมาจากความรู้แจ้งในสัจธรรมจนเป็นอิสระหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งเป็นหลักคิดและปฏิบัติสำหรับบุคคลในการสร้างพื้นฐานของการนำไปสู่ความสุขแท้ได้ด้วยการปล่อยวาง ดำรงตนอย่างสันโดษ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเบาสบายในการเกื้อกูลต่อชีวิต ช่วยให้จิตใจเจริญงอกงาม สามารถเข้าถึงความสุขอันประณีตและลึกซึ้งภายใน โดยแนวทางพระพุทธศาสนานิกายมหายานยึดหลัก 4 ด้าน (Four Pillars) ได้แก่ 1) การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development) 2) การธำรงรักษาและส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม (Preservation and Promotion of Cultural Values) 3) การรักษาสภาพแวดล้อม (Conservation of the Natural Environment) และ 4) การมีธรรมาภิบาล (Establishment of Good Governance) (เสถียร โพธิ์นันทะ, 2555) อันเป็นหลักสำคัญที่จะนำมาซึ่งการสร้างสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยในสังคมเมืองที่สับสนวุ่นวายได้อย่างสงบสุข ด้วยการดำเนินชีวิตอยู่บนความเรียบง่าย งดงาม สมถะ อันจะนำมาซึ่งความสะอาด สว่าง สงบภายในอย่างมีภูมิคุ้มกันในสถานะสังคมปัจจุบัน ดัง

ปรากฏอยู่ในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ประกอบไปด้วยหลักจักร 4 สัปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา ที่เป็นหัวใจในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสังคมเมืองได้อย่างมีความสุขที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย
2. เพื่อศึกษาหลักพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสุนทรียภาพของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย
3. เพื่อบูรณาการสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี จากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา บทความวิจัย บทความวิชาการ วารสาร เว็บไซต์ วิทยานิพนธ์ บทความและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เป็นหลักฐานทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็น แนวทางการศึกษาค้นคว้าหลักพระพุทธศาสนา อันจะมีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เพื่อเป็นการยืนยันองค์ความรู้ รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล สำคัญ ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา สถาปนิก มณฑนากร และผู้อยู่อาศัย จำนวน 12 คน โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ด้วยการตีความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาบูรณาการสู่สภาพแวดล้อม ภายในที่อยู่อาศัยดังต่อไปนี้

ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยนี้ได้ศึกษา หนังสือ ตำรา และเอกสารอื่น ๆ ที่สามารถนำมาบูรณาการในการ สร้างสุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัย

จากการวิจัยพบว่า หลักพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ต่อการดับทุกข์ต่อ ผู้ปฏิบัติโดยตรง ผู้มีปัญญาสามารถนํานัยแห่งพุทธธรรมมาส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ตามหลักพระพุทธศาสนา 4 หมวด ได้แก่ หลักจักร 4 สัปายะ 7 สันโดษ 3 และ เพื่อส่งเสริม การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเชื่อมโยงทั้งทางร่างกายและจิตใจอันนำไปสู่การค้นพบ จิตวิญญาน ความงาม คุณค่า สวรรค์ ที่แท้จริงของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยและด้าน พระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในองค์ประกอบของ พื้นที่ว่าง แสงธรรมชาติ บรรยากาศ และ ผีสัมผัส ส่งผลให้เกิดความสมดุลทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ อันจะก่อให้เกิดคุณภาพในการ ดำเนินชีวิต ดังนี้

ด้านสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย

พื้นที่ว่าง การจัดวางผังบริเวณ ทางสัญจร สัดส่วน โชนการจัดวางเครื่องเรือน ข้าวของเครื่องใช้รวมถึงความต่อเนื่องและเชื่อมโยงระหว่างสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (Perception) และการไหลเวียนถ่ายเทของอากาศนำมาซึ่งความสะอาด สว่าง สงบ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

แสงธรรมชาติ สร้างประสบการณ์การรับรู้ในเรื่องพื้นที่ เวลา ลม พ้า อากาศ (Experience) การประหยัดพลังงาน สุขอนามัย ประโยชน์ทางสายตา และนาฬิกาชีวภาพ นำพาซึ่งสภาพอากาศที่เหมาะสมตามแนวทางพุทธธรรม อุดลึปปายะ อันว่าด้วยเรื่อง ของสภาพดิน พ้า อากาศ และธรรมชาติแวดล้อมที่สอดคล้องตามสภาพภูมิอากาศแต่ละช่วงเวลา ฤดูกาล และช่วยในการประหยัดพลังงาน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งแสงไฟฟ้าเสมอไป

บรรยากาศ การรับรู้ความรู้สึกนึกคิดและจิตใจในแต่ละพื้นที่ (Sense of Place) สร้างความผ่อนคลายและสภาวะน่าสบาย สอดคล้องกับกิจกรรมและบริบทของสภาพแวดล้อมของการอยู่อาศัยในแต่ละช่วงวันเวลา และสถานที่ ช่วยสร้างสรรค์เติมเต็มจินตนาการ การรับรู้ในด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในสภาพแวดล้อมของแต่ละช่วงวัน เวลา และสถานที่ ก่อเกิดสมาธิอันจะนำไปสู่ปัญญาของการอยู่อาศัย สร้างสุนทรียะในการรับรู้ ให้ความอบอุ่นในสภาวะ

ผิวสัมผัส การรับรู้เรื่องสัมผัส อันเกิดจากวัสดุ (Texture and Surface) ที่เหมาะสมต่อลักษณะการใช้งาน ความปลอดภัยภายในที่อยู่อาศัย สร้างการสัมผัสรับรู้ในคุณค่าความงามและความจริง ก่อให้เกิดสภาวะรับรู้ของวัสดุต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการสัมผัส อันมีผลงานในชีวิตประจำวันโดยผ่านอายตนะทั้ง 5 ทั้งทางร่างกายและจิตใจ

ด้านพระพุทธศาสนา

หลักจักร 4 ปฏิจจสมุปบาท ภายใต้การอยู่ในถิ่นที่ดี รู้จักวิเคราะห์สาเหตุของสภาพแวดล้อม และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพของการอยู่อาศัยที่เหมาะสม สอดคล้องไปกับสถานะของแต่ละคน โดยปราศจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

หลักสัปปายะ 7 ในด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม เกื้อกูล มีส่วนช่วยสนับสนุนในการดำเนินชีวิตให้มีสมาธิตั้งมั่น อยู่กับปัจจุบันขณะ ส่งผลต่อสภาวะน่าสบายของการอยู่อาศัย การไหลเวียนถ่ายเทอากาศและความปลอดภัยของสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่มีบรรยากาศของสะอาด สว่าง และสงบ

หลักสันโดษ 3 ความพอใจในสิ่งที่ตนมี ความพอดีในสิ่งที่ได้มา ความยินดีในสิ่งที่มีอยู่ พอใจด้วยปัจจัย 4 คือ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค มีความสุขความพอใจด้วยเครื่องเลี้ยงชีพที่หามาได้ ด้วยความเพียรพยายามอันชอบธรรมของตน เป็นความรู้จักพอดี ยินดีพอใจในสิ่งที่ตนมี ไม่เกินเลย ช่วยในการส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในรูปแบบของความเรียบง่าย สมถะ ปราศจากการตกแต่งประดับประดา จนเกินความจำเป็น

ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา หลักการพัฒนาชีวิตให้ประสบความสำเร็จตามแนวพุทธ 3 ด้าน ศีลเป็นหลักการพัฒนาระดับความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม สมาธิเป็นหลักการพัฒนาจิตใจให้มีสมรรถภาพและประสิทธิภาพในการคิดพิจารณาตัดสินใจกระทำ หรือไม่กระทำการใด ๆ และปัญญาเป็นหลักการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ รู้จักสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นและเกิดขึ้น ซึ่งสามารถแยกแยะวิเคราะห์สืบหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายได้อย่างชัดเจน ส่งอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยอันจะก่อให้เกิดความสงบร่มเย็นเป็นสุขภายในจิตใจของผู้อยู่อาศัยได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

1. การศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย ด้วยการนำหลักธรรมกับความกลมกลืนกับธรรมชาติ ปราศจากการเบียดเบียนมาสร้างบรรยากาศแห่งความสงบเรียบง่ายตามแนวพุทธปรัชญา ที่ได้ نابริบททางสภาพแวดล้อม ด้านทำเลที่ตั้ง ภูมิประเทศ ภูมิทัศน์มาประกอบประกอบในการออกแบบที่ไม่รู้สึกแปลกแยกและให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมน้อยที่สุด ใช้การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ใช้งานให้สอดคล้องกับธรรมชาติ มากกว่าที่จะปรับธรรมชาติให้เข้ากับพฤติกรรม วัสดุที่เลือกใช้คำนึงถึงความไม่สิ้นเปลืองและหาได้ง่าย สอดคล้องกับสถานะเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันทั้งในส่วนของโครงสร้าง ผนัง หลังคา ตั้งอยู่บนความงามตามสภาวะที่เกิดขึ้นทำให้เกิดความโปร่งโล่งสามารถระบายอากาศที่สามารถหมุนเวียน ถ่ายเทได้อย่างทั่วถึง มีแสงสว่างส่องเข้ามาในอาคารอย่างพอเหมาะ ประหยัดวัสดุ และพลังงาน มีประโยชน์ต่อสุขภาพอนามัย ภายใต้งบประมาณที่ค่อนข้างจำกัด และสามารถอยู่อาศัยได้อย่างสบายในทุกฤดูกาล (จักรสิน น้อยไร่ภูมิ, 2557) โดยอาศัยต้นทุนทางด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจและจิตวิญญาณ ของผู้อยู่อาศัยตามหลักสัปายะ 7 อันหมายถึงปัจจัยภายนอก 7 ประการ ได้แก่ บุคคล อิริยาบถ สถานที่ อากาศ การสื่อสาร อาหาร และสถานที่ ตั้งอันจะนำมาสู่ความเป็นอวาสสัปายะ หมายถึงการอยู่อาศัยในที่ที่เหมาะสม สงบ สะอาดสะอาดไม่พลุกพล่านจอแจในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ก่อให้เกิดความสบายกายสบายใจในการมีชีวิตอย่างสร้างสรรค์ในสังคมบริโภค ซึ่งจะช่วยในการฟื้นฟูสภาวะในท่ามกลางความมั่งคั่งทางวัตถุซึ่งขาดแคลนมากขึ้นในปัจจุบัน (จอห์น เลน, 2555)

2. จากการศึกษาลักษณะพุทธธรรมพบว่าสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัย อันก่อให้เกิดความสมดุลและสุนทรีภาพตามหลักพุทธธรรม 4 หมวด ได้แก่ หลักจักร 4 สัปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา ปรากฏอยู่ในพื้นที่ว่าง แสงธรรมชาติ ผิวสัมผัสของวัสดุ และบรรยากาศ อันจะส่งผลต่อสภาวะน่าสบายการอยู่อาศัยที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของสังคมเมืองที่วุ่นวายในปัจจุบัน ด้วยการยึดถือปฏิบัติผ่านประสบการณ์ การซึมซับรับรู้ผัสสะในแต่ละระดับของความสุนทรียะโดยประสาทสัมผัสทั้ง 6 หรืออายตนะที่เป็น

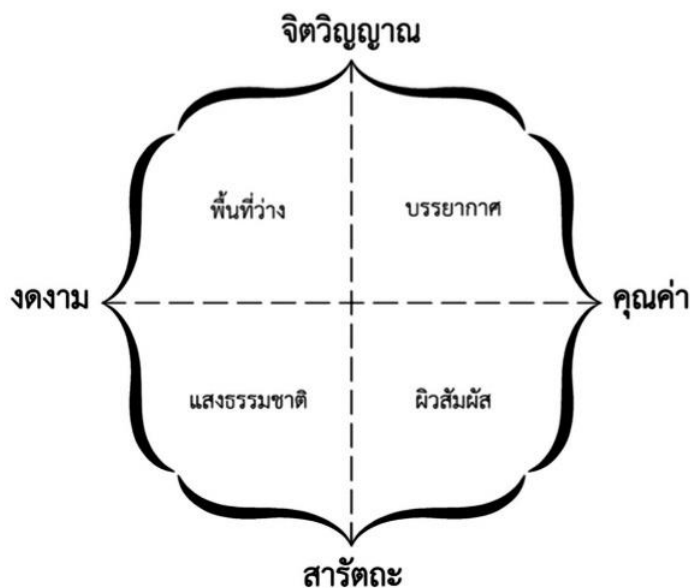
ภววิสัย อัตตวิสัย สัมพัทธวิสัย หรืออารมณ์วิสัยในระดับต่าง ๆ โดยหลักคำสอนพระพุทธศาสนาสามารถนำมาบูรณาการเพื่อการอยู่อาศัยอย่างมีความสุข โดยตั้งอยู่บนความพออยู่ พอดี พอกิน พอใช้ ไม่สะสมครอบครองและบริโภคนิยมจนเกินพอดี มีชีวิตที่เรียบง่ายสมถะ ดังที่ท่านพุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ในชุมนุมปาฐกถาชุด “พุทธธรรม” กล่าวว่าความสุขที่คนเราเข้าใจนั้นเป็นความสุขเทียม คือ 1) การตามใจตัวเองตัวไปเสียทุกอย่าง เป็นอารมณ์ปรารถนาทางตา หู จมูก ลิ้นและกายสัมผัส เป็นการอยากได้อะไรมาแลกเปลี่ยนความอยากที่พอจะรู้สึกเร้าร้อนแต่ในที่สุดก็ไม่เกิดความสุข 2) มีความพุ่มเพี้ยง คือการมีสิ่งสวยงามเกินกว่าที่พึงจะมีทำให้เกิดความพอใจในระยะแรก ราวกับว่าเราจะไม่มีความต้องการอื่นอีกแต่ในที่สุดสิ่งนั้นก็กลายเป็นของเกะกะน่ารำคาญ 3) มีความเพลิดเพลน คือ พอใจในรสที่ถูกอารมณ์อย่างแรงกล้าอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเพียงความสุขได้เพียงฝ่ายโลกยังไม่ใช่ความสุขตามความหมายของธรรม ซึ่งแนวทางความสุขดังกล่าวเป็นความสุขเทียม ความสุขที่แท้มีลักษณะเป็นศีล คือ ความสงบทางกายวาจาเป็นเหตุให้ใจสงบลง สมาธิ คือ ความสงบที่รู้แจ้งจิตใจการทำสมาธิเป็นเหตุให้เกิดปัญญาที่สามารถทำลายกิเลสลง และปัญญา คือ ความรู้แจ้งที่สามารถขัดเกลากิเลสในส่วนลึกอันเนื่องจากเกิดความรู้เห็นสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง ความสุขอื่นนอกไปจากความสุขสงบแล้วไม่มี (พุทธทาสภิกขุ, 2540) การรู้จักพอในการเสพรู้จักพอในความสบายทางกายเพื่อจะได้เอาเวลาและกำลังกาย ทรัพย์ และปัญญาไปพัฒนาในสิ่งที่ตั้งมียิ่งขึ้นไปในกุศลธรรม แตกต่างจากความสบายในลัทธิบริโภคนิยมที่ยังเกิดความสบายเท่าไรยิ่งดีเท่านั้น และจะไม่หยุดยั้งดิ้นรนแสวงหาความสบายมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งยิ่งเมื่อสบายมากขึ้นไปจนถึงจุดหนึ่ง ความสุขจะกลับลดลงเพราะความสบายจากการมีทรัพย์สินเงินทองที่มีมากขึ้นจนเป็นภาระและปัญหาเกิดความเสี่ยง หล่มหลง หมกมุ่น กังวลและยึดติดกับความสุขจากการแสวงหาและสะสมในสิ่งที่เสพอย่างไม่รู้จักพอ นำมาซึ่งความทุกข์ตามมา การรู้จักประมาณความสบายแต่พอดี ก่อให้เกิดความปลอดโปร่ง จิตเป็นอิสระ ได้รับความอบอุ่นท่ามกลางกัลยาณมิตรที่เอื้ออาทร ความสุขจากทรัพย์หรือสิ่งที่เสพก็จะมีค่าน้อยลง เกิดความสุขทางใจที่เป็นน้ำหล่อเลี้ยงในการดำเนินชีวิต (พระไพศาล วิสาโล, 2550) ภายในสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของตนซึ่งล้วนเกิดจากความพอเพียง

3. การบูรณาการสู่สภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของคนไทยในสังคมเมือง กลับสู่ความเรียบง่าย งดงาม สมถะทั้งทางร่างกายและจิตใจที่ได้รับจากหลักธรรมมะ ซึ่งจะช่วยให้กลั่นกรองให้เกิดสภาวะของการอยู่อาศัยในวิถีแห่งความสะอาด สว่าง สงบ ปรากฏอยู่ในสภาพแวดล้อมของพื้นที่ว่าง แสงธรรมชาติ ผิวสัมผัส และบรรยากาศของที่อยู่อาศัยจากการค้นพบคุณค่าสาระที่แท้จริงของการดำเนินชีวิตภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา สัมพันธ์สอดคล้องกับธรรมชาติสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน สามารถกล่อมเกล่าอารมณ์ ความคิด จิตใจ ให้เกิด ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นความสมดุลระหว่างศาสตร์ ศิลปะ ธรรมชาติที่สุขภาพ

กายสุขภาพจิตและคุณภาพชีวิต โดยตั้งมั่นอยู่ในความดี ความงาม และความจริงตามหลักพุทธศาสนา (สุวิญ รักสัตย์, 2556) ในสภาวะของจิตวิญญาน ความงาม คุณค่า สารัตถะ ที่ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกับวัฏจักรของธรรมะกับธรรมชาติในสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองอย่างมีสุนทรียภาพ

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 2 รูปแบบองค์ความรู้ของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา
(Living Environment under the Shade of Buddhism Model)

สุนทรียภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา มีความสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ ก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างศาสตร์ ศิลป์ และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้เสริมสร้างอารมณ์ ความคิดและจิตใจ รวมถึงสุขภาพกาย สุขภาพจิตและคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ด้วยการคำนึงถึงความดี คือ การส่งเสริมพฤติกรรม ของผู้อยู่อาศัยให้ดำรงบนมาตรฐานแห่งเกณฑ์ทางศีลธรรม คำนึงถึงความงาม ด้วยการสื่ อสะท้อนสัมผัสทางอารมณ์ให้เกิดความสดชื่น เบิกบาน และคำนึงถึงความจริงก็คือ การส่งเสริม ให้มีปัญญา เสริมสร้างโลกทัศน์เชิงคุณค่า สามัญสำนึกทางด้านวัตถุและจิตใจให้เกิดความสมดุล ด้วยการสร้างระบบนิเวศของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้ปัจจัย 4 คือ

พื้นที่ว่างที่ก่อให้เกิดความสงบ เย็น และเรียบง่าย อันหมายรวมถึงการจัดวางผัง บริเวณต่าง ๆ ภายในห้อง การจัดวางตำแหน่งเครื่องเรือนเครื่องใช้ พื้นที่ใช้สอย ระยะห่าง ทางสัญจรภายใน การหมุนเวียนระบายอากาศที่เหมาะสม การเชื่อมต่อมุมมองและการใช้

งานระหว่างพื้นที่ภายในกับภายนอก ช่วยเปิดมุมมองทัศนียภาพ การรับรู้ สภาพอากาศ เวลา และความเคลื่อนไหวโดยรอบ สอดคล้องกับหลักอวาสสปปายะของการอยู่อาศัยในสิ่งแวดล้อมที่ดี สงบ สะอาด สะอาด ไม่พลุกพล่านจอแจ นำมาซึ่งความสบายกายสบายใจ

แสงธรรมชาติ นำพาซึ่งสภาพอากาศที่เหมาะสมตามแนวทางพุทธธรรม อุตสัปปายะ อันว่าด้วยเรื่อง ของสภาพดิน ฟ้า อากาศ และธรรมชาติแวดล้อมที่สอดคล้องตามสภาพภูมิอากาศแต่ละช่วงเวลา ฤดูกาล และช่วยในการประหยัดพลังงานโดยเฉพาะการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละวัน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งแสงไฟฟ้าเสมอไป นอกจากนี้แสงธรรมชาตียังช่วยในการเสริมสร้างวิตามินและสุขภาพ ช่วยให้มีชีวิตชีวาไม่ฝืดฝัก สวรรค์ต่าง ๆ เจริญอกงาม และเพิ่มออกซิเจนอันเป็นประโยชน์ต่อร่างกายในการดำเนินชีวิต

บรรยากาศ ช่วยสร้างสรรค์แต่งเติมจินตนาการ การรับรู้ในด้านอารมณ์ความรู้สึกภายในสภาพแวดล้อมของแต่ละช่วงวัน เวลา และสถานที่ ก่อเกิดสมาธิอันจะนำไปสู่ปัญญาของการอยู่อาศัยอย่างมีสติ สร้างสุนทรียะในการรับรู้ผ่านทางอายตนะทุกส่วนของร่างกายในการสัมผัส ให้ความอบอุ่นและจิตใจในสุขภาวะอันรื่นรมย์และกลมกลืนจากบริบทสภาพแวดล้อมโดยรอบ ที่ได้รับการสัมผัสบรรยากาศที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละวัน ช่วยเติมพลังชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความงามที่สามารถค้นพบและพึงพอใจได้จากสิ่งที่อยู่รอบข้าง ตามแนวทางของ ยถาสารูปสันโดษ

ผิวสัมผัส นำมาสู่สภาวะน่าสบายของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย อันเกิดจากผิวสัมผัสของวัสดุที่ได้รับผ่านอายตนะทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ที่ส่งต่อไปยังจิตใจ อันมีผลต่อพฤติกรรม พึงกัซันการใช้งาน ความสะดวกสบายและความปลอดภัย รวมถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดและจิตใจ ทั้งภาววิสัย อัตวิสัย และสัมพัทธวิสัย ที่เกิดการรับรู้ในคุณค่าความเป็นสัจจะของวัสดุที่แฝงอยู่ในความงาม และความจริงของสรรพสิ่ง

นอกจากนี้องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง “สุนทรีภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองภายใต้ร่มเงาพระพุทธศาสนา” สามารถนำไปพัฒนาต่อยอด และประยุกต์ใช้กับสภาพแวดล้อมสถานที่ต่าง ๆ นอกเหนือไปจากสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัย เช่น โรงงาน สำนักงาน อันจะก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์และประสิทธิภาพได้อย่างมีคุณภาพ

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของไทยในอดีต นำมาซึ่งการค้นพบภูมิปัญญาในรูปแบบของสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย กลมกลืนไปกับบริบททางธรรมชาติซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้หลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา ด้วยการจัดวางพื้นที่ภายในให้เกิดความโปร่งโล่ง เบาสบาย สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ ที่เกื้อกูลและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสู่สภาพแวดล้อมให้เกิดความเป็นอยู่ที่สงบ เย็น เรียบง่าย และสมถะ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความสะอาด สว่าง สงบ นำมาซึ่งความ

สมดุลและสุนทรีภาพของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ส่งผลทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ภายใต้สภาวะแวดล้อมของสังคมเมืองที่สับสนวุ่นวายอยู่ในปัจจุบัน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยของไทยในอดีต นำมาซึ่งการค้นพบภูมิปัญญาในรูปแบบของสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตที่เรียบง่าย กลมกลืนไปกับบริบททางธรรมชาติซึ่งสามารถนำมาปรับใช้กับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยภายใต้หลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา ด้วยการจัดวางพื้นที่ภายในให้เกิดความโปร่งโล่ง เบาสบาย สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศ ที่เกื้อกูลและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาสู่สภาพแวดล้อมให้เกิดความเป็นอยู่ที่สงบ เรียบง่าย และสมถะ อันเป็นบ่อเกิดแห่งความสะอาด สว่าง สงบ นำมาซึ่งความสมดุลและสุนทรีภาพของสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยที่ส่งผลทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ภายใต้สภาวะแวดล้อมของสังคมเมืองที่สับสนวุ่นวายอยู่ในปัจจุบัน จากการวิจัย ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้ ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในอดีตที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ดิน ฟ้า อากาศสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในสังคมเมืองปัจจุบันที่แออัดยัดเยียด ด้วยการพิจารณาถึงลักษณะตำแหน่งทำเลที่ตั้ง ทิศทางของแสงที่สอดคล้องกับพฤติกรรมความเป็นอยู่และนิสัยใจคอของคนไทย เพื่อสร้างคุณภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยให้เกิดสุขอนามัยที่เหมาะสมสอดคล้องภายใต้บริบทของ พื้นที่ว่าง การถ่ายเทอากาศ แสงธรรมชาติ การใช้วัสดุ และพื้นที่สีเขียว ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า จากการศึกษาลักษณะพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมสุนทรีภาพสภาพแวดล้อมภายในที่อยู่อาศัยด้วยหลักจักร 4 สัปปายะ 7 สันโดษ 3 และไตรสิกขา สามารถนำมาใช้ได้กับสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยได้ทุกรูปแบบ รวมถึงอาคารสำนักงาน โรงงาน อันจะก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ที่ดีสมดุลทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า การบูรณาการสุนทรีภาพสภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยในสังคมเมืองตามหลักพระพุทธศาสนาก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตต่อการอยู่อาศัย อันจะนำมาซึ่งความสุข สงบ ร่มเย็น ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกอาคารสถานที่

เอกสารอ้างอิง

- จอห์น เลน. (2555). ความเรียบง่ายไร้กาลเวลา การมีชีวิตอย่างสร้างสรรค์ในสังคมบริโภค (Timeless Simplicity Creative Living in a Consumer Society). (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: สวนเงินมีมา.
- จักรสิน น้อยไธรม. (2557). เชี่ยวชาญ หลากวิถีสถาปัตยกรรมสีเขียว. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.

- นิโรธ ทองธรรมชาติ. (2559). วิถีและสภาวะการณปัจจุบันในสังคมเมือง. Veridian E-Journal, Silpakorn University, 9(1), 1669-1687.
- พระไพศาล วิสาโล. (2550). เส้นโค้งแห่งความสุข1 สดับทุกข์ยุคบริโภคนิยม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค.
- พุทธทาสภิกขุ. (2540). ชุมนุมปาฐกถา ชุตพุทธธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (2564). ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ. เรียกใช้เมื่อ 14 สิงหาคม 2564 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ>
- สุเชาว์ พลอยชุม และศรีนิवासัน จี. (2545). สุนทรียศาสตร์ ปัญหาและทฤษฎีเกี่ยวกับความงามและศิลปะ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยกุมภราชวิทยาลัย.
- สุวิญ รักสัตย์. (2556). ปลุกความงาม. ใน รจนา สัจจิวิโซ. คัมภีร์สุวิญญูมาลา (หน้า 289). กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด บางกอกบล็อก.
- เสถียร โพธิ์นันทะ. (2555). ปรัชญามหายาน. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยกุมภราชวิทยาลัย.
- เสรีศักดิ์ แสงสุข. (2557). การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา. เรียกใช้เมื่อ 3 เมษายน 2563 จาก <http://phd.mbu.ac.th/index.php/2014-08-57-4/79-2014-09-11-03-48-21>